

UCHWAŁA RADY NACZELNEJ ZHP HARCERSKI SYSTEM WYCHOWAWCZY

wprowadzono
uchwałą RN ZHP nr 22 z dnia 4.04.1992 r.

wersja elektroniczna
<http://www.zhp.org.pl>

V-01-1992/04/04

Na podstawie § 45 pkt 4 Statutu ZHP Rada Naczelna ZHP uchwała, co następuje:

Harcerski system wychowawczy – niezbywalny, historyczny dorobek myśli i pracy tysięcy harcerskich instruktorów na przestrzeni ponad 80 lat – Bydgoski Zjazd ZHP określił jako jedność zasad harcerskiego wychowania, metody i programu (§ 4.1 Statutu ZHP).

Stosowanie harcerskiego systemu wychowawczego umożliwia każdemu, kto czerpie twórczo z doświadczeń przeszłości – stały rozwój osobowości zuchów, harcerzy, harcerzy starszych i instruktorów. Jest możliwe tylko wtedy, gdy kierując się harcerskimi zasadami, realizowanymi z wykorzystaniem harcerskiej metody, tworzymy program motywujący do kształtowania w sobie cech i umiejętności potrzebnych w społeczeństwie. Rada Naczelna ZHP uważa, że nie można komentować i systematyzować metodyki harcerskiej bez jednoznacznego określenia elementów harcerskiego systemu wychowawczego: ZASAD (idei), METODY i PROGRAMU.

ZASADY

Zasady harcerskie (inaczej harcerskie idee) są podstawowymi prawami i regułami, które winny być przestrzegane przy realizacji harcerskiego systemu wychowawczego. Określić je można jako DROGOWSKAZ, zbiór pozytywnych doświadczeń przeszłości i jasno sprecyzowane cele harcerskiego wychowania.

Podstawowe zasady harcerskie to:

SŁUŻBA, czyli czynna, pozytywna postawa wobec świata i drugiego człowieka,
BRATERSTWO,
SAMOREALIZACJA, czyli wola nieustannego kształtowania i doskonalenia własnej osobowości, praca nad sobą.

Dotyczą one przede wszystkim duchowego rozwoju człowieka realizowanego poprzez: służbę Bogu, dążenie do prawdy i sprawiedliwości.

Odnosi się to również do kształtowania odpowiedzialności człowieka wobec społeczeństwa, w trosce o pokój i pogłębienie wzajemnego zrozumienia i współpracy, w różnych wymiarach: rodzina, społeczność lokalna, naród, państwo i społeczność międzynarodowa. Rozwój jednostki musi odbywać się z pełnym szacunkiem dla podstawowych wartości społecznych: wolności, prawdy, sprawiedliwości, demokracji i samorządności, jak również dla świata przyrody.

Człowiek starający się kierować w życiu tak określonymi zasadami, jest zawsze HARCERZEM, bez względu na światopogląd, wiek i przynależność organizacyjną. Odbiciem harcerskich zasad są Obietnica i Prawo Zucha, Przrzeczenie i Prawo Harcerskie, Zobowiązanie Instruktorskie.

METODA

Wprowadzenie w życie zasad harcerskich odbywa się za pomocą metody harcerskiej. Wskazuje ona SPOSÓB REALIZACJI harcerskiego wychowania. Metoda harcerska decyduje o specyfice wychowania w harcerstwie; jest jego fundamentem.

Można wskazać sześć podstawowych cech metody harcerskiej. Tylko stosowanie ich wszystkich zapewnia prawidłowy przebieg harcerskiego procesu wychowawczego.

1. Wychowanie metoda harcerską polega nie na walce ze złem, lecz na BUDOWANIU DOBRA, a zatem odkryciu zalet i zdolności człowieka oraz rozbudzeniu w nim chęci rozwoju tych cech. Harcerstwo uczy postrzegania przede wszystkim tego, co pozytywne; pozwala to wychowanemu w harcerstwie człowiekowi łatwiej akceptować świat, otaczających go innych ludzi, a także siebie samego, a zatem nie poddawać się złu, pesymizmowi, beznadziejności.
2. ODDZIAŁYWANIE WYCHOWAWCZE, choć odbywa się w zespole, JEST SKIEROWANE NA JEDNOSTKĘ. Z każdym z członków zespołu pracujemy oddzielnie, dostosowując stawiane przed nim oczekiwania do jego możliwości i umiejętności. Harcerstwo dostrzega, kreuje i rozwija w człowieku te indywidualne cechy, które pozwalają mu stawać się wartościowym członkiem każdej społeczności.
3. Harcerska metoda zakłada PARTNERSTWO wszystkich członków Ruchu w procesie wychowania; wszyscy są zarówno wychowującymi jak i wychowywanymi. Instruktor pełni rolę „starszego brata” harcerza, dla którego staje się wzorem do naśladowania; jego autorytet opiera się nie na wszechwiedzy, wieku i funkcji, lecz na doświadczeniu, umiejętnościach, a przede wszystkim na postawie, zgodnej z harcerskimi zasadami. Harcerstwo uczy odpowiedzialności; każdy czyn i postawa jest przykładem harcerskiego wychowania i przez to oddziałuje na innych. Podstawową rolę spełnia tu utożsamianie się z małym zespołem – szóstką, zastępem, patrolem - najważniejszym środowiskiem wychowawczym w harcerstwie. Dzięki systemowi zastępowemu, który stanowi istotę metody, wychowanie w harcerstwie może być skuteczne.

4. Udział w harcerskim procesie wychowawczym jest całkowicie DOBROWOLNY I ŚWIADOMY. Skuteczność wychowania zależy od chęci poddania się temu działaniu, w naszym przypadku od jasno wyrażonej woli przynależności do organizacji. Harcerstwo kształci umiejętność świadomego podejmowania decyzji oraz konsekwencji przy ich realizacji.
5. Oddziaływanie wychowawcze jest POŚREDNIE. Wszystkie podejmowane działania służą realizacji konkretnych celów wychowawczych. Harcerstwo proponuje atrakcyjne zadania, których wykonanie jest społecznie pożyteczne i służy rozwojowi wewnętrznemu człowieka.
6. Wychowanie metoda harcerską jest NATURALNE; podejmowane działania wychowawcze są dostosowane do potrzeb i możliwości harcerskiego zespołu i poszczególnych jego członków. Harcerstwo wskazuje konieczność twórczego dostosowywania wychowania do warunków: inne są one w mieście, inne na wsi, inne w drużynie z tradycjami, inne w nowo zakładanym zastępie, inne w zespole chłopców, inne w dziewczęcym, jeszcze inne w koedukacyjnym. Tylko wszystkie elementy metody wykorzystywane równocześnie są skuteczne. Odrzucanie jednego z nich zniekształca metodę. Przestaje ona wychowywać.

Istotne są także elementy, stosowane z powodzeniem przez wiele lat funkcjonowania harcerskiego systemu wychowawczego:

- obrzędowość,
- zbiórka harcerska (zuchowa),
- współżycie z przyrodą (obóz, kolonia),
- gwiazdki i stopnie,
- sprawności (znaki służb),
- specjalności.

Ich istnienie dla prawidłowości harcerskiego wychowania nie budzi wątpliwości. Wraz z czasem i ze zmianą warunków zewnętrznych zmienia się jednak rola i ranga w harcerskim systemie wychowawczym.

PROGRAM

Program harcerski powstaje w drużynach. Stanowi TREŚĆ harcerskiego wychowania. Odpowiada na potrzeby zuchów, harcerzy, harcerzy starszych i instruktorów oraz kształtuje je. Drużynowy lub zespół dostosowuje treści programowe do czasu, miejsca, warunków działania, oczekiwań społecznych, potrzeb i możliwości członków zespołu.

Na program składają się konkretne ZADANIA, podejmowane przez zespół, sposób ich realizacji, czyli METODYKA oraz ROZWIĄZANIA

ORGANIZACYJNE, niezbędne dla prawidłowej realizacji harcerskiego systemu wychowawczego. W tradycyjnie przyjętym podziale na zuchów, harcerzy, harcerzy starszych i instruktorów funkcjonują odrębne metodyki.

Różnorodność programów uwzględnia specyfikę potrzeb dzieci i młodzieży specjalnej troski z drużyn Nieprzetartego Szlaku, zespołów wiejskich i miejskich, dziewcząt i chłopców. Dostrzegając ważne problemy społeczne harcerstwo podejmuje wspólne (np.: w szczepie, hufcu, chorągwi, Związku) działania programowe siłami całej organizacji.

Podstawowym zadaniem harcerskich komend (referatów i wydziałów programowych, kręgów metodycznych, szkół harcerskich, centrów specjalnościowych) oraz prasy harcerskiej jest inicjowanie własnych i promowanie wypracowanych w środowiskach rozwiązań programowych. Szczególnymi miejscami budowania programu są ruchy programowo-metodyczne.

ZUCHY

Ruch zuchowy jest integralną częścią harcerstwa; skupia w gromadach zuchowych dzieci w wieku od 7 do 10 lat. W okresie zuchowania wytwarza się w dzieciach potrzebę i pogłębia chęć dalszego uczestnictwa w harcerstwie.

Metodyka pracy wychowawczej z zuchami dostosowana jest do psychofizycznych właściwości dzieci w tym wieku. Wychowanie odbywa się przez ZABAWĘ. Głównym animatorem tej zabawy jest wódz zuchów (drużynowy).

Szczegółowe rozwiązania metodyczne w pionie zuchowym (gwiazdki, sprawności zuchowe, zasady zbiórki zuchowej, formy pracy zuchowej i in.) – stosowane dość jednolicie w całym ruchu zuchowym – są obecnie przedmiotem analizy i dyskusji w ramach rozpoczętej w 1991 roku Ofensywy Zuchowej. Stąd Rada Naczelna uważa, że ewentualne zmiany i uszczegółowienia metodyki zuchowej mogą nastąpić po zakończeniu Ofensywy.

W nawiązaniu do stanowiska Zjazdu Bydgoskiego ZHP w sprawie koedukacji Rada Naczelna nie widzi potrzeby zalecania tworzenia odrębnych gromad zuchowych chłopięcych i dziewczęcych.

HARCERZE

Wychowanie harcerzy w wieku 11-15 lat (harcerze młodzi) odbywa się przez stosowanie GRY. Gra ta odbywa się przede wszystkim w zespołach (zastępach). Podstawą podejmowania zadań i jak najlepszego ich wykonania

jest współzawodnictwo zespołów i harcerzy. Drużynowy pełni rolę mistrza i arbitra w harcerskiej grze. Jest wzorem osobowym.

Uwzględniając różnice w rozwoju psychofizycznym dziewcząt i chłopców w wieku 11-15 lat, Rada Naczelna zaleca, jeśli istnieją ku temu odpowiednie warunki kadrowe, pracę w odrębnych drużynach, a przynajmniej w zastępach, dziewcząt i chłopców.

Podstawowymi elementami metodycznymi pionu harcerskiego są stopnie i sprawności.

HARCERZE STARSI

W pionie starszoharcerskim najważniejsze w wychowaniu jest WĘDROWNICTWO – czyli postawa wobec świata, w której przeważa pierwiastek samodzielnego jego poznawania, wyboru najbardziej interesujących zagadnień i dostrzeżenia ważnych społecznych problemów zgodnie ze starszoharcerską dewizą „Wyjdź w świat – zobacz – pomyśl - pomóż” oraz „Wędrujemy przez świat, po Problemach, do Człowieka”. Harcerze stawiają przed sobą ambitne cele (WYCZYŃ). Zadania podejmują i wykonują indywidualnie albo w harcerskim zespole. Ich realizacja kształtuje i rozwija osobowość harcerza.

Drużynowy pełni tu przede wszystkim rolę przewodnika, wskazującego najciekawsze szlaki i najważniejsze pola służby, ale nie narzucającego zespołowi celów, ani sposobów rozwiązań stojących na drodze trudności. Zespół starszoharcerski jest samorządny; drużynowy powinien być wybrany przez członków drużyny (klubu, kręgu starszoharcerskiego) lub przynajmniej uzyskać ich akceptację do sprawowania funkcji. Ze względu na samorządność drużyny starszoharcerskiej, nie jest celowe rozdzielanie ich na odrębne jednostki dziewcząt i chłopców. Koedukacja w zespole starszoharcerskim wzbogaca doświadczenia jej członków i lepiej przygotowuje do pełnienia w przyszłości życiowych ról w społeczeństwie.

Pełnienie starszoharcerskiej służby odbywa się często poza zespołem; dotyczy to szczególnie harcerzy pełniących funkcje instruktorskie w drużynach zachowujących i młodszych. Jest metodycznie niezbędne, by mieli oni swoje środowisko harcerskie: drużynę, krąg instruktorski lub starszoharcerski.

Harcerstwo starsze jest głównym miejscem rozwijania specjalności w harcerstwie. Podstawowymi elementami metodycznymi harcerstwa starszego są stopnie oraz znaki służb; rola sprawności (poza sprawnościami specjalnościowymi) jest już mniej znacząca.

STOPNIE

Obecnie w ruchu harcerskim funkcjonuje kilka odrębnych systemów stopni harcerskich. Wynika to z różnych tradycji i historii harcerskich środowisk. Przyjęcie jednolitego systemu stopni obowiązującego w całym Związku nie może być dzisiaj zrealizowane.

W tej sytuacji Rada Naczelna:

- dopuszcza przez okres jednego roku od podjęcia uchwały stosowanie wszystkich zarejestrowanych odpowiednio u komendanta hufca lub chorągwi systemów stopni pod warunkiem ich zgodności ze Statutem ZHP.

Wątpliwości dotyczące zgodności regulaminów stopni ze Statutem ZHP orzeka CKR ZHP. Wymagania stopni powinny obejmować: wiedzę, umiejętności, działanie. Istotne jest zróżnicowanie wymagań na stopnie i sprawności dla harcerek i harcerzy.

Stopień harcerski przyznaje drużynowy na wniosek Rady Drużyny. Zdobyć stopnia oznacza się zgodnie z regulaminem.

Rada Naczelna powoła zespół ds. metodyki harcerskiej, który opracuje charakterystyki stopni, proponowane ich regulaminy i sposób oznaczania, w takim czasie, by najkrócej w ciągu jednego roku zaczął funkcjonować jednolity system stopni w ZHP.

SPRAWNOŚCI

Rada Naczelna zaleca:

- promowanie doświadczeń harcerskich drużyn (klubów, szczepów) w dziedzinie zdobywania sprawności oraz zachęcania do tworzenia środowiskowych zestawów sprawności poprzez propagowanie w trakcie centralnych i chorągwiowych kursów najbardziej wartościowych pomysłów oraz ich drukowanie w prasie harcerskiej;
- przyjęcie w Związku jednego zwartego systemu sprawności, zalecanego do realizacji w nowo powstających drużynach oraz wszędzie tam, gdzie nie funkcjonują własne środowiskowe zestawy sprawności, albo gdzie sprawności w ogóle się nie zdobywa.

W związku z tym Rada Naczelna zaleca Naczelnikowi ZHP powołanie zespołu, który zajmie się przeanalizowaniem i uporządkowaniem obecnie zdobywanych sprawności oraz przygotowaniem i wydrukowaniem stosownego poradnika z zaleconym systemem sprawności.

ZNAKI SŁUŻB

Zdobywane zespołowo lub indywidualnie znaki służb są podstawowym elementem metodycznym w pionie starszoharcerskim. W środowiskach funkcjonuje obecnie system ośmiu znaków służb: samarytańskiej, wędrowniczej, kulturze, gospodarce, nauce i technice, przyjaźni, przyrodzie, dziecku. Mogą być także szerzej promowane inne znaki służb (np. morzu, górą) również regionalnych (np. znaki służby Bieszczadom).

Rada Naczelna zaleca Głównej Kwaterze ZHP:

- dokonanie analizy dotychczasowych regulaminów znaków służb,
- dostosowanie ich do obecnych warunków,
- przygotowanie i wydanie – w porozumieniu z zainteresowanymi tematem ruchami programowo-metodycznymi – poradnika promującego zdobywanie znaków służb.

INSTRUKTORZY

Metodyka wychowania w pionie instruktorskim opiera się na PRZYJAŹNI. Instruktorzy skupiają się w kręgach. Są to wspólnoty ludzi reprezentujących podobny system wartości, zgodnie z którym w dawaniu tkwi prawdziwa wartość życia. Członkowie kręgów wzajemnie pomagają sobie i utwierdzają w słuszności obranej drogi. Spoiwem instruktorskiej przyjaźni, łączącym ludzi wywodzących się z różnych środowisk społecznych, o różnym wieku, posiadających różne doświadczenia i umiejętności, podejmujących się pełnienia różnej rangi zadań i funkcji jest wspólnie obrany cel: życie w zgodzie z harcerskimi zasadami i czynne tworzenie harcerstwa poprzez służbę w drużynach zuchowych, harcerskich i starszoharcerskich.

Inną formą samowychowania i samorozwoju instruktorów są ruchy programowo-metodyczne, będące źródłem inspiracji programowej, miejscem instruktorskiej dyskusji, tworzenia i wcielania w życie nowych rozwiązań metodycznych oraz budowania alternatywnych wizji kształtu Harcerstwa.

STOPNIE INSTRUKTORSKIE

Podstawowym elementem metodycznym w tym pionie jest system stopni instruktorskich. Rada Naczelna uznaje dotychczas obowiązujący regulamin stopni instruktorskich za dobrze służący realizacji celów i zadań ZHP.

Jest to system otwarty, w którym decydująca rola w ustalaniu treści próby przypada zdobywającemu stopień i opiekunowi próby. Blisko dwuletnie doświadczenia okresu funkcjonowania systemu wskazują jednak na potrzebę:

- a) opracowania regulaminu w formie poradnika przeznaczanego dla kandydatów na instruktorów, opiekunów prób i komisji stopni instruktorskich.
Opracowanie takie powinno określać uprawnienia wynikające ze zdobycia stopnia;
- b) upowszechniania środowiskom harcerskim konkretnych sposobów realizacji wymagań tego regulaminu.

ZASADY ORGANIZACJI PODSTAWOWYCH JEDNOSTEK ZHP

1. Zgodnie z § 19 pkt 4 Statutu ZHP pracą drużyny (gromady, kręgu) kieruje drużynowy (w przypadku kręgu – komendant lub przewodniczący) z pomocą przybocznych.
2. Niepełnoletni drużynowy posiada pełnoletniego opiekuna, zatwierdzonego rozkazem komendanta hufca.
3. Jednostka działa w określonym przez siebie środowisku.
4. Drużyna posiada własną „konstytucję” (wewnętrzny dokument regulujący życie jednostki).
5. Drużyna prowadzi dokumentację:
 - działalności programowej (w formie przyjętej przez drużynę),
 - działalności finansowej, gospodarczej i majątkowej.Z całej działalności finansowej, gospodarczej i majątkowej drużyna ma obowiązek rozliczać się w komendzie hufca.
6. Zjazd hufca może przyjąć bardziej szczegółowe zasady działalności drużyn na własnym terenie.

Przewodniczący
Związku Harcerstwa Polskiego
-/ Stefan Mirowski